

www.merhabahaber.com

Cilt: 14 • Sayı: 29
12 KASIM 2014 ÇARŞAMBA

Merhaba

gazetesinin her **Çarşamba**
okurlarına armağanıdır.

KADEMİK

Sayfalar

Hazırlayanlar: **M. Ali UZ - Serdar CEYLAN**
maliuz@merhabagazetesi.com.tr • srceylan@hotmail.com

TOPCUZADE MEHMET ARİF BEY

1870-1942

ÖZEL SAYISI

Mehmet Ali Uz

TOPÇUZADE MEHMET ARİF BEY VE ÖZEL SAYISI ÜZERİNE

Bir ilim ve Kültür merkezi olan Konya'da Selçuklu'dan Osmanlı'ya pek çok meşhur ilim adamı yetişmiştir. Bunlardan birisi de Mehmet Arif Bey'dir. O, Osmanlı'nın son dönemlerinde yetişen değerlerimizden birisidir ve Konya'da köklü ve tanınmış bir aileye mensuptur.

İlk ve hat tahsilini Konya'da yapan Mehmet Arif Bey, hat ve nakış tahsilini ilerletmek için arkadaşı Atıf Bey'le İstanbul'a gider. Orada

Konya'dan mektup götürdüğü hocası tarafından, "İstanbul'a nakış öğrenmek için değil, ilim tahsili için gelinir" uyarısı üzerine Konya'da başladığı medrese tahsiline İstanbul'da devam eder.

Mehmet Arif Bey'de Atıf Bey'de son derece zeki ve hafızası güçlü iki gençtir. İstanbul'da kısa sürede temayüz ederler ve ilim camiasının takdirine mazhar olurlar. Her ikisi de tahsillerini tamamlayarak icazetlerini alırlar.

Mehmet Arif Bey, Konya'nın tanınmış müderrislerinden ve Şeriye Vekillerinden Hadimli Mehmet Vehbi Efendi'nin kayın biraderidir. Mehmet Vehbi Efendi, tefsirini yazıp bitirdikten sonra, devlet tarafından basılmasını sağlamak için tefsirini Mehmet Akif Bey'e götürür ve Hasan Basri Çantay'a göstermesini ister. Hasan Basri Çantay tefsiri inceler, bazı eksiklikler görmüş olmalı ki, tefsiri iade eder. Mehmet Akif Bey, Vehbi Efendi'ye tefsiri geri verirken Hasan Basri Çantay'ın söylediklerini aktarmaz, fakat tefsiri bir kere de kayınbiraderi Mehmet Arif Bey'in gözden geçirmesini tavsiye eder. Tefsir basıldıktan sonra pek çok insan bunun Mehmet Arif Bey tarafından yazıldığını zanneder. Bu hususu kendisine soranlar bile olur.

İlim camiasında Mehmet Arif Bey Mehmet Vehbi Efendi'den daha âlim bir zat olarak bilinir.

Eserleri de bunu kanıtlamaktadır. Bu sebeple Mehmet Arif Bey, unutulmaması gereken büyük değerlerimizden birisidir. Arkadaşı Atıf (Tüzüner) (1869-1954)⁽¹⁾ Bey de öyle. O çapta insan yetiştiremiyoruz.

Mehmet Arif Bey'i "Konya Âlimleri ve Velileri" isimli çalışmam arasına aldığım gibi zaman zaman da ondan bahsettim. Vefat yıldönümlerinde onunla ilgili yazılar yazdım. Onu tanıdıktan sonra bazı yayıncılar onun basılmayan eserlerinin peşine düştülerse de sanıyorum eserlerine ulaşamadılar.

Ahmet Çelik Bey, bu çalışması ile merhumu ve kardeş saatçi Ali Galip Efendi'yi çok iyi anlatmış. İnşallah bu çalışma ileride daha da genişletilerek küçük bir kitap haline getirilebilir. Bu suretle de bir değerimiz unutulmaktan kurtulmuş olur. Zaten bizim gayemiz de memleket ilmüne irfanına hizmet edenlerin unutulmamasını ve rahmetle anılmasını sağlamak değil

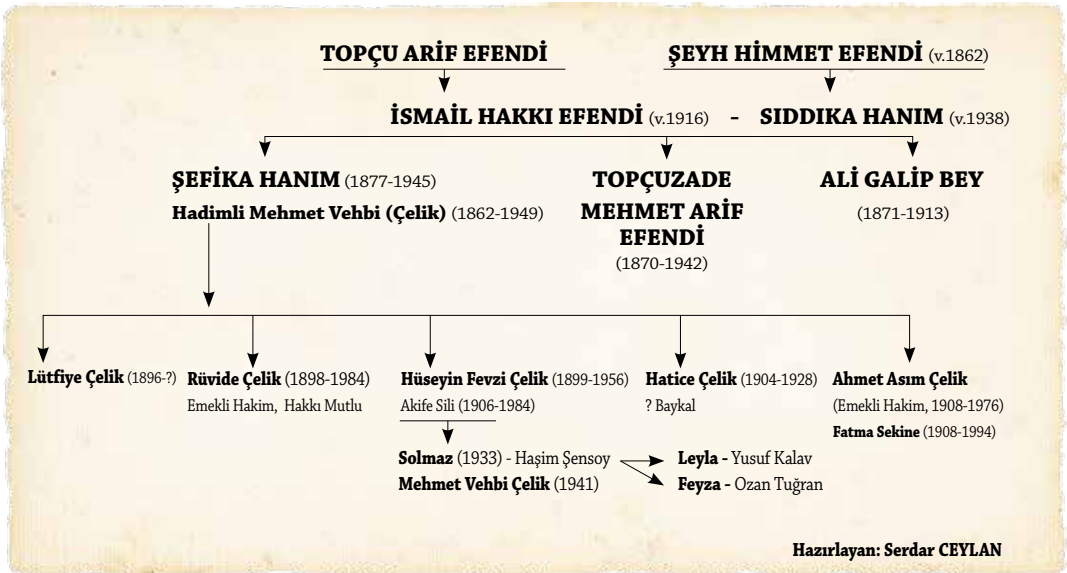
(1) Çelik, Ahmet, "Konyalı Abdullah Atıf Efendi", Akademik sayfalar, s. 475 - 480, c. 12, 28 Kasım 2012, s. 30.

Sıddıka Hanım'ın kabri.

midir?

Bu münasebetle merhumu rahmet ve minnetle anarken, değerli yazarımız Ahmet Çelik Bey'e de teşekkür ediyor, böyle güzel çalışmalarının devamını diliyorum.

TOPCUZADE MEHMET ARİF BEY 1870-1942

I. TOPCUZADE AİLESİ

Konya'nın pek nadir yetiştirdiği fazıl, edip, alim ve hattatlarından Mehmet Arif Bey, Şemsi Tebrizi Tercüman Mahallesinde 1287/1870 tarihinde doğdu.

Himmet Efendi'nin mezar taşı

Annese, Ebu Bekir Sami Paşa Dergâhı Nakşibendi tarikatı şeyhlerinden Himmet Efendi'nin kızıdır. Himmet Efendi takva, güzel ahlak ve irfanıyla tanınmış Konya âlimlerdendi. 1848'de adı geçen medresede 20 talebeye ders veren Himmet Efendi 1862'de vefat etmiştir.

Şems mezarlığına defnedilen **Himmet Efendi'nin mezar taşında:**

*“Merhum Bekir Sami Paşa
hangahı postnişini
rical-ı Nakşibendiyye'den
Hacı Himmet Efendi
ve hafidi Mustafa
ruhlarına Fatiha 1279”*

yazılıdır.

Himmet Efendi'nin mezar taşı şu an Etnografya Müzesi avlusundadır.

Babası Topçu Arif Efendi'nin oğlu İsmail Hakkı Efendi'dir. İsmail Hakkı Efendi, Şemsi Tebrizi Mahallesi'nde doğdu. Konya müftüsü Kadınhanlı Hüseyin Efendi'den icazet aldı. Ziya Paşa'nın Konya Valiliği zamanında Nüfus Dairesi'nde Kayıt Kâtipliği yaptı. **“Topcuzade Mukayit İsmail Efendi”** demekle tanınırdı. Hattatlığı Konya'nın ünlü hattatlarından Mahbup Efendi'nin babası Mustafa Rüştü Efendi'den öğrendi. Çok

güzel sülüs, nesih ve talik yazı yazardı. Birçok risaleyle birlikte Evrad-ı Kebiri Mevlana'yı ve Esmâ-ı Hüsna'yı yazmıştır. Şiir yazma kabiliyeti de olan İsmail Hakkı Efendi'nin yazdığı birçok şiiri de mevcuttu. Ömrünün sonuna doğru evrad, ezkar ve ibadetle meşguldü. Güzel ahla-ka sahip, yumuşak huylu (halim selim), içi ve dış düzgün, ümmetin salihlerinden bir kimse olup, 1335/1916 tarihinde vefat etti. Şemsi Tebrizi mezarlığına defnedildi. Fakat Belediye tarafından Şems kabristanının Çiçek Bahçesi'ne değiştirilmesinden dolayı kabri Musalla Mezarlığı Kız Kulesi civarına nakledildi.

İsmail Hakkı Efendi'nin kabir taşında:

*"el-merhum,
Tariki ilmiyeden
Topcuzade İsmail Efendi
ruhuna Fatihâ 1335"*

yazılıdır.

A. KARDEŞİ ALİ GALİP BEY (1871-1913)

Saatçi ve hattat Ali Galip Efendi, Mehmet Arif Efendi'nin küçük kardeşidir. Ali Galip Efendi 1871'de Şemsi Tebrizi Mahallesi'nde doğdu. Ali Galip Efendi, Konya'nın Hoca Habib Mahallesi'ndeki Taşmektep'de meşhur Uzun Hafız Mehmet Efendi'den okuduktan sonra Rüştîye Mektebine devam ederek diploma aldı. Konyalı Hattatlardan **Başarılızade İbrahim Hakkı Efendi**'den sülüs ve nesih yazılarını öğrendi. Güzel sülüs ve nesih yazı yazardı. Bu çeşit yazılarla pek çok kitap, evrad-ı şerif, icazetname ve lev-

halar yazmıştır. Çok hünerli sanatkârlardandı. Ziyaiye Medresesi müderrisi Müftü Ali Rıza Efendi'den hem ders okur hem de odasında saatçilikle meşgul olurdu. 1901'de açılan Sanat Mektebi'ne mubassır/gözetmen tayin edildi. Bir müddet Konya Hukuk Mahkemesi'nde Süvari Mübaşirliği yaptı. Avcılığa çok meraklıydı. İyi derecede Arapça ve Farsça bilirdi. Güçlü bir ifadeye sahipti. Eli kalem tutan kimselerdendi. İstanbul'da Derviş Vahdeti'nin çıkardığı Volkan ve Konya'da yayınlanan Meşrik-i İrfan gazetelerinde bazı yazıları mevcuttur. Şiir yazma kabiliyetinin yanında edebiyata da meraklıydı. Güzel şiir ve nesir yazıları vardır.

Aşağıdaki gazel Ali Galip Bey'e aittir..'

Şem'i ruhsarın diriğ etme fakirinden şeha,
Damgâhı aşka düştüm ta ezelden merhaba.
Ravzai can amma uğra nesima lutfedüp,
Ahü nalemden haberdar eyle, ey badi saba.
Kala-i gamde esirim kalmadı aklu şuur,
Kuşe-i zindanı mihnetten sana eyler nida.
Kime şekva eyleyim ağyare yoktur minnetim,
Kabe-i husnün tavaf eyler hezaran bi neva.
Gam beni mahveylese razı mısın canım acep?
Hayli demdir intisabın vardır ey kani vefa.
Olmasın bir kimseler ya Rab esiri derd-i aşk,
Var mıdır nasut içinde bundan artık bir bela?
Ayn-ı servettir cemalin, neyleyim dünyayı ben,
Padişahım, sana canım da feda, ben de feda.
Zinet-i dünya senin olsun bütün ey nahli naz,
Tekye-i aşka soyundum elverir köhne aba.
Arzuhalin eyledim takdim ol gül çehreye,
Vuslatını arzu eyler cenabından hayâ.
Etme istiğna kerem kıl Galib-i biçareye,
Tir-i ahımı göklere ateş saçar subhu mesa.

Hiç bir memuriyete heves etmeyen, hiçbir kimseden cer (yardım) ya da sadaka namına

bir şey kabul etmeyen ve sanatı sayesinde pek mükemmel geçinen Ali Galip Efendi, 1913'de Dutlukırı'nda yapılan askeri tatbikatlar sırasında beyin kanamasından dolayı vefat etmiş ve Şemsi Tebrizi Mezarlığına defnedilmiştir.

Şu anda kabir taşı Konya Etnografya Müzesi bahçesinde bulunmaktadır.

Ali Galip Efendi'nin kabir taşında:

*"Topçuzade
İsmail Hakkı Efendi'nin mahdumu
Saatçi Ali Galip Efendi
ruhuna Fatiha. 1329"*

yazılıdır.

B. KIZ KARDEŞİ ŞEFİKA HANIM (v. 1945)

Mehmet Arif Bey'in, kız kardeşi Şefika Hanım⁽¹⁾, Hadimli Mehmet Vehbi (Çelik) Efendi ile evlenmiş ve Rahime, Ahmet Asım (Çelik) ve Fevzi (Çelik) adında üç çocukları olmuştur. 13 Ocak 1945 tarihinde vefat eden

(1) Konya, Karatay, Şems Tebrizi Mahallesi'nde nüfus kayıtlıdır. TC. kimlik no: 53809289688.

Mehmet Vehbi (Çelik) Efendi

Şefika Hanım

Şefika Hanım hakkında Ekekon gazetesi vefat haberini şöyle vermektedir:

“Konyamızın sayılmış ve sevilmiş bilginlerinden eski milletvekili Hadimli Hoca Vehbi Çelik’in eşi uzun zamandan beri çekmekte olduğu hastalıktan kurtulamayarak geçen cumartesi Tanrı’nın rahmetine kavuşmuştur. Sayın Vehbi Çelik’e, oğullarına ve diğer yakınlarına teessürlerimizle taziyetlerimizi bildiririz.” (Ekekon, 16 Ocak 1945)

II. TAHSİLİ

Mehmet Arif Bey, Konya’nın Hacı Habib Mahallesi’ndeki Taşmektap’de meşhur Uzun Hafız Mehmet Efendi’den ilk tahsili bitirdi. Kur’an-ı Kerimi hıfz ettikten sonra Rüştüye Mektebi’ne devam ederek diploma aldı.

Komşuları ulemadan İçelli Tahir Efendi (1848-1912)’nin Karatay ve Ataiye Medreseleri’nde-

ki derslerine devam etti. Kısa bir sürede şaşılacak derecede Arap ve Fars dillerini öğrendi.

Konya’nın ünlü hattatlarından Özdemiri Medresesi müderrisi, Merkez Rüştüye Mektebi Arapça öğretmeni Başaralızade İbrahim Hakkı Efendi’den sülüs nesih ve talik yazıyı öğrendi.

Çok iyi bir hattat olan Mehmet Arif Bey, daha 19 yaşında iken 1307/1889 yılında tamir edilen Alâeddin Camii hatlarını yazdı. Alâeddin Camii duvarlarındaki sülüs yazılar tamamıyla Arif Beyin ellerinden çıkmıştır.

Resterasyon öncesine ait eski fotoğraflarda görülen **Alâeddin Camii duvarındaki iki vav arasındaki imzası şöyledir:**

“Ketebe cemialu

Hattat Arif ibni

İsmail Hakkı Efendi

el-Konevi el-arif bi-Topcuzade

gaferallahu leh”

Bundan sonra mahalle ve ders

arkadaşı olan **Abdullah Atif (Tüzüner)** beyle birlikte hat öğrenmek için İstanbul’a gitmek istedi. Bunun üzerine Hocaları İçelli Tahir Efendi’ye müracaat ederek ondan yardım istediler. O da, İstanbul’da müderris olan kardeşi Arif Efendi’ye bir mektup

yazarak bu gençlerin tahsilleriyle ilgilenmesini istedi.

Mehmet Arif ve Abdullah Atıf Efendiler 1891'de İstanbul'a gelip, mektubu Arif Efendi'ye verdiler. Arif Efendi'de onlara:

- "Evladım İstanbul'a ilim tahsili için gelinir. Burada ancak ilim öğrenilir" diyerek onları ikna ederek ilme yönlendirdi. Arif Efendi her ikisini kendisinin müderris olduğu Fatih Medresesine yerleştirir. Üç yıl Arif Efendi feyz alan iki Konyalı arkadaş hocaları vefat edince onun vasiyetine uyarak Dağıstanlı Halis Efendi'nin derslerine devam ederek İslami ilimlerden icazet almışlardır.

III. RESMİ GÖREVLERİ

İcazet aldıktan sonra girdiği bütün imtihanları kazanan Mehmet Arif Bey hem dersiam, hem de Saray'a müderris olmuştur. Yine bu sıralarda İstanbul'da çeşitli okullarda Arapça Farsça öğretmenliği yapmıştır. Uzun süre Darüşşafaka'nın hocalığını yapmış ve burada İslami ilimlerin tümünde ders vermiştir ve bu okula yerleşmiştir. Selçuk Es, İstanbul'da Darüşşafaka dışında Kuleli Askeri İdadisi, Galatasaray, Adana ve Konya Sultanilerinde öğretmenlik yaptığını belirtmektedir.

1900 yılında Darülfünun açılınca Ulumu Aliye Diniye (İlahiyat) bölümüne girmiş buradan da mezun olmuştur. Bundan sonra İstanbul ilim çevrelerinde birden bire parlayıp ün yapmıştır.

Bunun arkasından Evkaf Nezareti (Vakıflar Bakanlığı) Yayınlar Müdürlüğü'ne getirilen Meh-

met Arif Efendi bu arada yeni kurulmuş olan Cemiyeti İslamiye Başkanlığı'na seçilmiştir.

IV. YABANCI DİLE HÂKİMİYETİ

Mehmet Arif Efendi, Arapça ve Farsçayı ana dili gibi konuşurdu. Onunla ilgili şöyle bir olay anlatılır: Cemiyeti İslamiye'de "İslam Mezhepleri" konusunda yapılan bir toplantıda İranlı bilginlere hitaben farsça yaptığı bir konuşmada Kerbela olayından da söz etmiş İranlı bilginler Mehmet Arif Bey'in en düzgün biçimde farsça konuşması karşısında şaşkınlığa uğramış ve konuşma sırasında secde edercesine tezahüratta ve saygıda bulunmuşlardır.

O kısa süre içinde Rum ve ermeni dillerini de öğrenmiştir. Onunla ilgili anlatılan bir diğer olay ise şöyledir: Rum Patriği'nin de hazır bulunduğu bir toplantıda kapitülasyonlar konusunda Rumca bir konuşma yapılmış. Doğal olarak orada bulunanlar bu konuşmadan bir şey anlamamışlar. Bunun üzerine Mehmet Arif Bey bir bahane ile oturumu bir hafta süre ile tatil etmiş ve bu bir hafta içinde Rumca'yı öğrendiği gibi Rum Kamusunu/sözlüğünü de ezberleyip ikici oturumda Rumca konuşmuştur. Mehmet Arif Bey'in hayatında pek ünlü bir yer tutan bu olay ve Rum Patriği'ne verdiği yerinde ve değerli cevap cemiyet üyesi olarak orada hazır bulunan ünlü bilginlerden Hacı Hayri Efendi'yi şaşkına çevirmiş ve ağlamaktan kendini alamamıştır.

V. ANKARA'YA GİDİŞ

İstanbul İngilizler tarafından işgal edilip Ankara'da hükümet kurulunca Arif Bey, Konya'ya gelmiştir. Bu sırada yapılan davet üzerine Ankara'ya giderek Şer'îye Vekâleti Yayın ve Bilimsel Araştırmalar Müdürü olmuştur.

Şer'îye Vekâleti kaldırılınca Diyanet İşleri Başkanlığı Müşavere Üyeliğine ve Zat İşleri Müdürlüğü'ne getirilmiştir. Bu görevde iken Kur'an-ı Kerim'in tefsiri için büyük şair Mehmet Akif Ersoy, Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır ve Mehmet Arif Beylerden oluşan bir komisyon kurulmuş bu tefsirin tercümesini Mehmet Akif, tefsirini Elmalılı Hamdi beyin yapması, Mehmet Arif Beyin de bu heyete katkıda bulunması kararlaştırılmıştır. Bu komisyon üç cüze yakın bir bölümü hazırlanmış ise de Mehmet Akif, Mısır'a gitmiş yazdığı tercümelemleri de geri almış, tefsir işi de böylece sonuçsuz kalmıştır.

VI. İSTANBUL

Pek titiz bir kişi olan Mehmet Arif Bey, Diyanet İşleri Başkanı'na ve diğer ileri gelenlerine kızmış görevinden ayrılarak tekrar İstanbul'a gitmiş ve Darüşşafaka Lisesi'nin içinde, kütüphane müdürlüğü yapmaya başlamıştır.

Mehmet Arif Bey, kütüphane müdürü iken, o dönemde Darüşşafaka Lisesi'nde talebe olan **Ahmet Sadık Yivlik** ile hususi olarak ilgilenir. İstanbul Çemberlitaş'taki Kara Baba Dergahı'nı, vefat ettiği 14 Şubat 2002 tarihine kadar sohbetleriyle aydınlatan Ahmet Sadık Yivlik, Mehmet Arif Bey'in hatırasını ve kendi

Topçuzade Mehmet Arif Bey (1870-1942)

üzerindeki emeğini şöyle naklederlerdi;

“Ahmet Sadık Yivlik küçük yaşta yetim ve öksüz kalınca, İstanbul'da halası Fatma Hanım'ın yanına yerleştirilir. Fatma Hanım son derece disiplinlidir. Komşuları olan Kara Baba Dergahı Şeyhi Ali Haydar Efendi'nin kefaletiyle Ahmet Sadık Yivlik, Darüşşafaka Lisesi'ne kaydolar. Buradaki talebeliğinin ilk yıllarında, halasının disiplinli tutumundan kurtulmanın etkisiyle oldukça haşarı bir öğrenciye dönüşerek hocalarını canından bezdirir. O kadar ki, yetim ve öksüzün halinden anlayan ve aynı zamanda Abdülhakim Arvasi Hazretleri'nin de müridanından olan Muallim Rıfki Bey bile hiddetlenip “Senden adam olmaz, eşyalarını topla defol git” diyerek çıkarır.

Bu hadise duyulup da konu

okul yönetimine intikal edince, Mehmet Arif Bey araya girerek Ahmet Sadık Yivlik'in sorumluluğunu üstüne alır. Onu önce Eyüp Sultan Camii'nde Abdülhakim Arvasi Hazretleri'nin sabah namazını müteakip verdiği hadis derslerine götürür. Daha sonra ise Fatih Tahir Ağa Dergâhı'nda, Şeyh Ali Behçet Efendi'ye manen teslim eder. Bir hafta içinde okuldan atılmak üzere olan o haşarı talebe bambaşka bir insana dönüşür. Mehmet Arif Bey, Darüşşafaka Lisesi'nin kütüphanesinde Ahmet Sadık Yivlik'e hususi dersler de verir. Bu derslerde tutulmuş notlardan oluşan birçok defter merhum Ahmet Sadık Yivlik'in ailesi tarafından muhafaza edilmektedir.

Darüşşafaka'daki öğretmenlik görevine başlamayan Mehmet Arif Bey dersiam bulunduğu Fatih Camii'ndeki vaazlarına da devam ettirmiştir. Bu arada özel dersler de vererek pek çok öğrenci yetiştirmiştir.

Sonunda buradan da ayrılarak Konya'ya yerleşmiş burada da isteyen öğrencilere özel dersler vermiş. Kapu ve Şerafeddin camilerinde bir kaç sene halka âlimane vaz ve nasihatte bulunmuştur.

VII. TASAVVUFA İNTİSABI

Müdürlüğü döneminde Fatih Türbedarı **Ahmet Amiş Efendi**'ye (1807-1920) intisabı olan Mehmet Arif Bey, daha sonra Ahmet Amiş Efendi'nin halifesi **Kayserili Mehmet Tevfik Efendi**'den seyr-ü sülukunu tamamlamıştır.

Başlangıçta tasavvuf hakkında olumsuz düşünceleri olan

Fatih Türbedarı Ahmet Amiş Efendi (1807 - 1920)

Mehmet Arif Bey'in bu yaklaşımı, Amiş Efendi ile tanışınca değişmiştir. O dönemde Amiş Efendi'nin sohbet halkasında Yakup Han Kaşgari, Abdülaziz Mecdi Tolun, Bursalı Mehmet Tahir Bey, (Sahihi Buhari mütercimi) Babanzade Ahmet Naim Efendi, Ahmet Avni Konuk, Hüseyin Avni Konukman, Evrenoszade Sami Bey, İsmail Fenni Ertuğrul ve bir rivayete göre Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır gibi devrin büyük âlim ve mütefekkirleri bulunmaktaydı. Mehmet Arif Bey'in sahip olduğu yüksek idrak ve ilmi anlayış, Amiş Efendi'nin sohbetleri ile yeni bir açılım kazanmış, Mehmet Arif Bey tasavvuf vadisinin en zorlu zirveleri olan İbn Arabi ve Abdülkerim Cili'nin eserlerinin tetkik, tahkik ve tercümesiyle meşgul olmaya başlamıştır.

Osman Ergin "Balıkesirli Abdülaziz Mecdi Tolun Hayatı ve Şahsiyeti" adlı eserinde Mehmet

Arif beyle ilgili olarak şöyle kaydeder:

“Liselerde Türk Arap ve Fars dilleriyle din dersleri de okutan Konyalı Arif Efendi adında çok fazıl bir zat vardı. Başından geçen şöyle bir olay anlatırdı. Medrese tahsili görmüş aynı zamanda diğer medrese mezunları gibi yalnız Arap dilini değil Türkçeyi de çok iyi öğrenmiş olan bu zat bu meziyetleri dolayısıyla gençliğinde bazı büyüklerin çocuklarına hususi muallimlik edermiş. Sultan II. Abdülhamid’in Kâtiplerinden “Burhanü’l-Müeyyed” mütercimi **Kudüslü Kadri Bey**’in oğlunu okuttuğu sırada çocuğun ahvalinde görülen gayri tabii halin izalesine dua etmesini rica etmek üzere Kadri Bey’in müntesip olduğu Ahmet Amiş Efendi (bu zat Abdülaziz Mecdi Efendi’nin şeyhidir ve İstanbul türbelerinden birinin türbedarıdır) nezdine(yanına) gönderir.

Arif Efendi kalkar Türbeye gider. Amiş Efendi’nin huzuruna girip Kadri Bey’in selamını ve arzusunu arz eder. Fakat öyle bir cevap karşısında kalır ki o zamana kadar okuduklarına edindiği dini kanaatlere göre o türlü sözleri -haşa- ancak Allah söyleyebilir. Mesela “*verdim olsun!*” gibi bir söz.

O zaman mutaassıp ve havsalası dar olan Arif Bey hiç ummadığı ve beklemediği bu cevap üzerine hemen oradaki iskemleyi kaparak türbedarın üzerine hücum ile

- Vay tevekkeli senin için .... demiyorlar, diyerek onu öldürmek ister. Bu vaziyet karşısında yaşlı yüze yaklaşmış beli bükül-

müş olan bu zayıf ve nahif ihtiyar hiçbir telaş ve korku eseri göstermeyerek sadece:

- Vakti gelince sen de anlarsın, demekle iktifa eder. Bu söz Arif Efendi’ye o kadar tesir eder ki gayri ihtiyari olarak iskemle elinden düşer. Bir şey yapmadan, bir tek söz söylemeden oradan çıkar gider.

Mehmet Arif Efendi, sonraları bu vakayı hatırladıkça veya bir sırası gelipte söyledikçe pişmanlık alametleri gösterirdi ve o zaman ki gibi zihniyeti ile sonrakinin mukayese ederek tasavvufun teşerrinin/şeriatın çok ilerisinde olduğunu itiraf ederdi.

İşte bu Arif Efendi zamanla tasavvufa da süluk ederek Ahmet Amiş Efendi’nin irtihalinden sonra yerine türbedar olan Mehmet Efendi’ye de intisap etmiş ve diğer mutasavvıflarla düşüp kalkmaya başlamıştır.

Bunlardan başka önce Muhyiddin Arabi’nin vahdet-i vücud yolundan gittiği için Ahmet Amiş Efendi’yi öldürmek isteyen bu zat, sonraları Şeyh-i Ekber’in “Tuhfetü’s-Sefere ilâ Hazret’il-Berere”sini ve yine bu muharirin vahdet-i vücudun ta kendisini gösteren “Sübhan Men Ecved el-Eşyai fe Hüve Aynüha” vecizesini şerh ve vahdet-i vücud nazariyesini izah etmek üzere Selahaddin Uşşaki tarafından Arapça yazılmış olan “Miftahu el-Vücut ila Nihayetü’l-Maksud” adındaki risaleyi Türkçeye çevirmiş. Abdülkadir Ceyli’nin ruh bahsini tercüme etmiştir. Benim ricam üzerine, yine Muhiddin Arabi’nin bilinen meşhur eserlerinden olan “Anka-yı Mağrib”i de Türkçeye

çevirmeye başlamış ve 18. sahi-fesini bitirmişti. İstanbul'u terk etmesi üzerine tercümeyle devam edemedi. Kendi el yazması ile olan bu tercüme hususi kütüphanemdedir.

Arif Efendi'nin tasavvufi suluk ettikten sonra düşüncesindeki değişikliği belirtmesi için "Miftahu el-Vücut ile Nihayetü'l-Maksud" tercümesinin başına geçirmiş olduğu şu birkaç satırı şöyledir:

"Bu kitabı güzin şeyhi hakikat-hiyn Abdullah Salahi hazretlerinin bir eser-i hakikat rehberidir. Şeyh-i Ekber ve esrar-ı hakayika mashat Muhyiddin Arabi kaddesallahu sırrahu efendimizin bazı cuhalay-ı ulema arasında bir hayli itiraza da sebep olan ve maa-zalik mazhar-ı hakikat bulunan bir nutk-ı alisini şerh ve izah için yazılmıştır. İşte eser müşid-i ali Himmet Behçet Efendi hazretleri tarafından terceme için acizlerine emir ve tevdi buyurmuşlardır. Ben de nefsimden havfve kuvveti tecrid ederek Şeyhi Ekber'in fuyuzatı ruhaniye ve cenabı Salahi'nin imdad-ı ruhanisinden istifa ile mütevekkilenalallahî'l-kerim tercümesine başladım."

Şu ifade ve bu tercemeler Arif Efendi'nin de vakti gelince bu hakikatleri anladığını ve Ahmet Amiş Efendi'nin geleceğe ait ihbar ve tebşirlerinin tahakkuk ettiğini göstermez mi?

Ahmet Sadık Yivlik Efendi, hocası Topçuzade Mehmet Arif Bey'in intisap hikâyesini ise şöyle nakletmiştir:

"Topçuzade Mehmet Arif Bey, tasavvufa intisabından önce, müderrislik zamanlarında, methini çok işittiği Fatih türbedarı Ahmet Amiş Efendi'yi ziyaret etmeye ka-

rar vermiş. Ziyarete gittiğinde Ahmet Amiş Efendi kendisini buyur etmiş, bir sandalyeye oturtmuş. Sohbeta başlayan Amiş Efendi, tevhide ve vahdet-i vücuda dair öyle mevzuular anlatmış ki, Arif Bey anlatılanları idrak edememiş. Hatta mollalığın tesiri ve gayreti ile "Vay sen nasıl şeriata aykırı konuşursun" diyerek öfke ve hiddetle oturduğu sandalyeyi kapıp Amiş Efendi'ye hücum etmiş. Tam sandalyeyi indireceken, kendisini kaybedip bayılmış. Arif Bey kendine geldiğinde, Amiş Efendi bir baba şefkati ile saçlarını okşamakta; "Arif, evladım, yeter artık kalk. Kalk evladım" demekte imiş. O anda Arif Bey'in içindeki öfke, yerini muhabbete bırakmış. Zaman içinde önce Ahmet Amiş Efendi'ye, onun vefatından sonra da halifesi Kayserili Mehmet Tevfik Efendi'ye intisap edip tasavvuf yoluna girmiş."

VIII. HAFIZASI

Tanıyanlar Mehmet Arif Bey için: "bir gazeteyi bir defa okuyup ezberleyecek kadar güçlü bir belleğe sahipti. Okuduğu dersine ait kitaplar ve tatbikat tümünden ezberinde idi." demektedir.

Selçuk Es ise onun hakkında: "Hafızası kuvvetli, 50-60 yıl evvel geçmiş bir olayı aynen dün gibi hatırlayarak anlatırdı. Kalender meşrep görünürse de gayet onur sahibi olup, her yerde oturmaz, her davete gitmezdi. Güzel hatırlığı da vardı." demektedir.

Hafız Şirazi Divanı, Mevlana Mesnevi'si ve Gülistan gibi -ki bu eserler farsça yazılmıştır- eserleri ezberleyen Mehmet Arif Bey eşsiz bir hatip ve herhangi ilmi bir konuda kendisiyle tartışılmaz üstün vasıflı bir kişi idi.

IX. AHLAKI

Ferit Uğur (1880-1942) ise onun hakkında şunları yazar:

“Muallimlikle iftihar eden Arif Bey üç şark dilinin inceliklerine derinliklerine vâkıf idi. Arapça ve Farsçayı bir Mekkeli, bir Şirazlı bilgin gibi fesahat ve belagatle konuşabilirdi. İstanbul’da çok oturduğu cihetle oranın şivesini tamamen almış ve fesahate merakı dolayısıyla da kelimeleri lügat kitaplarındaki yazılışlarına göre söylemeyi itiyat edinmişti. Binaenaleyh huzurunda biri bir kelimeyi mahalli lehçeye veya bu günün kabulüne göre telaffuz etse bir münasebet düşürerek onu tashihe çalışırdı. İfadesi açık ve sesinin tonu tatlı olduğundan herkes onu seve seve dinlerdi. Hafızası gayet kuvvetli idi. Kırk elli sene evvel bizzat şahidi olduğu vakalar ile işittiği hikâyeleri noksansız, kusursuz nakledebilirdi. Meclisinde sıkılma hatıra gelmezdi. Onun meclisi daima neşeli, safalı bir sohbet meclisi idi. Hocamızda taklit kabiliyeti fazla olduğundan bir milletin, seslerini, tavırlarını canlandırabilirdi. Bununla beraber vakarına sahip idi. Olur olmaz yerde oturmaz, her davete icabet etmez, herkesle senli benli konuşmazdı. Haysiyetine şerefine hanel ve recek en ufak söz ve hareketten münfail olur, derhal karşılığını verirdi. Efkârının hududu geniş idi. Ham sofulara, riyakâr vaizlere çok kızardı. Mehmet Arif’in güzel sanatlarla da ilgisi fazla idi. Hele yazı ile şiiri candan severdi. Konya’daki Alâeddin Caminin bütün levhaları onun kaleminden çıkmıştır Meşrutiyetin ilanından sonra intişara başlayan ilmi, edebi haftalık **Beyanül-**

Muallim Mehmet Ferit Uğur (1880 - 1942)

hak gazetesinde gayet parlak şiirleriyle ahlaki ve içtimai makaleleri ve âlimane tercümeleleri vardır. Merhum İstanbul’u çok iyi tanıyordu, Son kırk elli sene içinde yetmişmiş ulemayı, şuarayı, meşayihî, hattatları, nakkaşları bize tatlı tatlı anlatırdı. İki seneden beri Ramazan aylarında camilerde verdiği vaazlar ve güzel nasihatlerinden Konya halkı çok istifade etmiştir.” (Konya, sy.39,1942)

Muvaffak Sami Onat (1919-1986), onunla ilgili olarak şu anıları kaydetmektedir:

“Mehmet Arif hocamızı maa’t-teessüf yakın bir zaman önce tanıdım. Son derece nazik, fevkalâde mütevazı ve pek ziyade bilgiye malikti. Kendisine olan hürmet ve inanişime her zaman itimat ederdi. Ve, bunun, için en küçük fırsatlardan bile istifade ederek, zamanın darlığına bakmayarak (Muvaffak Bey oğlumuz, nasılsın bakalım?) diye iltifat eder, benimle konuşmak bü-yüklüğünde bulunurdu. Daima neşeli bir meclis yaratırdı. Dini

bahisleri ve şiir hakkında konuşmayı bilhassa severdi. Fakat her sözü cennet ve cehenneme bağlayan ham sofulardan değildi. Arapça ve Farsçaya fevkalâde vukufu vardı. İngilizceyi de bilirdi. Bir gün kendisine “Hads” kelimesinin bazan “hadis” bazen da “hades” gibi kullanıldığını; acaba hangisinin doğru olduğunu sormuştum. Tam 50 dakika bilâ fasıla hads “intuition” kelimesini; bütün iştikakları ve bütün kullanma şekilleri ile birlikte izah etti. Bu arada 8 muhtelif şiir okuyarak metinler dâhilinde dahi bu kelimenin istimal tarzını gösterdiğini ve 30 kadar müştak kelime yazdığını hatırlarım.

Ciddi ve pek vakur olmakla beraber; ince ve zarif nükteler, kinayeler ve tarizler dahi yapardı. Son derece kibardı; söyleyeceği hakikatleri bile belki kırılan bulunur diye tatlı bir remizle ifadeye çalışırdı. Bir gece bir arkadaşımın evinde toplanmış, üstattan (Maracel bahreyn) suresinin tefsirini rica etmiştik. Büyük bir tevazu ve memnuniyetle ricamızı kabul etti; ve hiç sıkmayan,

Mahmud Sural (1914-1987)

bilâkis sürükleyen bir eda ile bir buçuk saat kadar söyledi. Şark ve garp din adamlarının ve filozoflarının aynı mevzu üzerindeki fikirlerini söyleyerek, mukabil ve mütekebil tenkitlere işaret ederek sureyi şerh ve tefsir etti. Sonunda ise bize söylediği cümleler şu oldu: “Bu yaptığım tefsir 9-10 kademe daha derinleştirilerek yapılabilir. Benim sizlere yaptığım izah birinci kademedir. Üçüncü kademedен izaha benim selâhiyet ve kudretim yetişmez. İkinci dereceden izah için ise sizin bir parça karbonat almanız lâzımdır.” Muhterem hocamız: bu suretle, biraz daha derinleşirsem siz anlayamaz ve hazmedemezsiniz dememiş, karbonata ihtiyaç hasıl olur diye remzi bir ifade kullanmıştı.

O, tarizlerinde de zarif ve remzi idi; kinayeli konuşmayı pek severdi. Yine bir gün bir kaç dostu ile oturuyorken bert farkında olmadan yanlarından geçmişim ve dönüşümde de tesadüfen yine görmeden geçiyor muşum ki bu sırada (Muvaffak bey oğlumuz) diye beni çağırğını işittim ve giderek elini öptüm. Aynen şu cümleyi söyledi: (Geçen gün **Avukat Mustafa Lûtfi Beyi** gördüm, oğlunun sık sık benimle konuşmasını arzu ettiğini söyledi.) Bu suretle hocamız, babamın kendisine söylediği sözleri bahane ederek, kendisini görmeden geçtiğim için bana târizde bulunuyordu.”(Konya, sy.41, 1942)

Mahmud Sural (1914-1987) da onu şöyle anlatır:

“Hiçbir kabalığı affetmeyen sert bir mizaca sahipti. Konya’ya yerleştikten sonra yetiştirebile-

ceği istidatlı gençler aramış ve bulmuş bu satırların naçiz yazarı (Mahmut Sural) ile de ilgilenmişti. İlk tanıştığımız günlerde kendilerine sanıyorum “Yenice” sigarası ikram etmiştim. Sigarayı kabul etmemiş cebinden kendi sigarasını çıkararak büyük bir nezaketle: “Ben bu sigaradan içiyorum” demiş ve kendi sigarasını yakmıştı. İçtiği sigara Tekel’in o günlerde çıkardığı 25 adetlik tiryaki sigarası idi. Aradan uzun bir süre geçti. Kendilerine yine bir gün sigara ikram etmek zorunda kaldım. Ve o zamanın en iyi kaliteli sigarası olan Boğaziçi sigaralarından bir paket alıp bu sigarayı ikram ettim. Merhum birden bire ve fena halde sinirlendi: “Ben sana tiryaki sigarası içtiğimi söyledim. Nedir bu senin yaptığın edepsizlik?” Deyip bastonunu aldı ve çıkıp gitti. Ben olduğum yerde donup kalmıştım. Üstelik bu sinirliliği manalandıramamıştım. Aklımca daha üstün bir sigara ikramıyla ona olan saygıyı anlatmak istemişim. Altı ay kadar falan sonraları barıştık. Fakat bu defada Konya deyimiyle ben unuttum. Tanışmamamız da uzun bir hikâyledir. Rahmetli benim Türkçe telaffuzumu pek beğenirdi. Tanışmamıza da bu sebep olmuştu. Tasavvuf biliminin derinliklerine kadar nüfuzu bulunan Arif Bey bu gün bir benzeri bulunmayan üstün vasıflı bir kişiydi. Vefatında Konya’da değildim bu nedenle cenaze töreninde bulunamadım.” (Yeni Konya 4, 11 Ekim 1975)

X. ESERLERİ

Mehmet Arif Bey, İbn Arabî'nin muhip ve takipçilerin-

dendir. İbn Arabî'ye ait iki risaleyi ve Abdülkerim Cili'nin İnsan-ı Kamil'inin Ruh bölümünü tercüme ettiği gibi, Abdullah Salahaddin Uşşaki'nin, İbn Arabî'nin bir beytine yazdığı şerh olan “Miftahu'l-Vücut ila Nihayet'ul-Maksud” adlı eseri de tercüme etmiştir. Bu risalelerin birer nüshası Mehmet Arif Bey'in talebelerinden merhum Ahmet Sadık Yivlik'in ailesine intikal etmiş bulunan hususi kütüphanesindedir.

Konya basınından Konya ve Meşriki İrfan'da yazı ve şiirleri yayınlanan Mehmet Arif Bey'in ayrıca İstanbul'daki Sebilür-Reşad, Sırat-ı Mustakim, Mahfel ve Beyanülhak gibi birçok dergide makaleleri ve şiirleri de yayınlamıştır.

A. Beyanülhak Dergisi'nde yayınlanan bazı makale ve şiirleri şunlardır:

1. Arzuyu Dil, Beyanülhak, 23 Ramazan 1326, sy.3 s.18-19 (Şiir)
2. Feyzi Hindi'nin Surnameyi Divani Olan Tevhidi Bari Manzume-ı Guresinden Bazı Güherler -Tercümesi, Beyanülhak, 30 Ramazan 1326, sy.4 s.69-70 (Şiir)
3. Geçen Ramazan Camii Şerifte, Beyanülhak, 16 Ramazan 1326, sy.2 s.5 (Şiir)
4. Hakimi Maktul Şihabeddin Suhreverdi, Beyanülhak, 2 Receb 1327 Sy.34 s.798-799 (Şiir)
5. İmam Ahmet b. Hanbel, Beyanülhak, 23 c.ahir, 1327, sy.33 s.782-783 (Şiir)
6. İmam Malik yahud İmamı Daru'l-Hicre, Beyanülhak, 27 Zilkade 1326 sy.12 s.260-261 (Şiir)

7. İmamı Azam, Beyanülhak, 14 Şevval 1326, sy.6 s.118-119 (Şiir)

8. İmamı Şafii, Beyanülhak, 21 Şevval 1326, sy.7 s.144-145 (Şiir)

9. Kürsi-yi Tedris: Mekteb, Beyanülhak, 7 Şevval 1326, sy.5 s.97-98 (Şiir)

10. Matbuat-ı Dahiliye'den Mühim Bir Tavsiye, Beyanülhak, 21 Mayıs 1328, sy: 161, s. 2843-2844 (Makale)

11. Mezbahayı Ahlakiyeler Yahut Kahvehaneler, Beyanülhak, 16 Muharrem 1327, sy.19 s.333-435 (Makale)

12. Simay-ı Saimin, Beyanülhak, 9 Ramazan 1326, sy.1 s.12-13 (Şiir)

13. Veda-yı Ramazan, Beyanülhak, 30 Ramazan 1326, sy.4 s.63-63 (Makale)

B. Meşrik-i İrfan'da yayın-lana makaleleri şunlardır:

1. Hassa-i Sıyam I, Meşriki İrfan, 19 Eylül 1909, sy.53 s.1;

2. Hassa-i SıyamII, Meşriki İrfan, 22 Eylül 1909, sy.54. s.1

3. Konya vilayetin yayınladığı "Konya" gazetesindeki 1908'de yapılan seçim sonucunda Konya dan Meclis-i Mebusana mebus seçilen Şeyh Zeynelabidin, Hadimli Mehmed Vehbi, Ereğlili Müftüzade Salim Efendiler ve Akşehirli Hacı Mustafa Efendi, Meclis-i Mebusan'daki görevlerini yerine getirmek üzere İstanbul Haydarpaşa İstasyonuna geldiklerinde orada nasıl karşılandığını anlatan "Mebuslarımızın Haydarpaşa'da Sureti İstikballe-ri," başlıklı haber Mehmet Arif Bey'e aittir. Konya Vilayet gazete- si, 7 zilkade 1326. Sy.1895 s.2

XI. VEFATI

Yaşamı boyunca hiç evlenme- miş olan Mehmet Arif Bey tüm ömrünü ilme vermiştir. Müptela olduğu kalp hastalığından Konya Devlet Hastanesi'nde 16 Muhar- rem 1361/2 Şubat 1942 tarihinde bir Pazar günü 72 yaşında ol- duğu halde vefat ederek rahmeti rahmana kavuşmuş ve Musalla mezarlığına defnedilmiştir.

Kabir taşındaki kitabesi şudur:

"Topcuzade Arif Efendi

Ruhuna Fatiha 2/2/1942"

Allah rahmet eylesin.

KAYNAKLAR:

Ahmet Çelik, Konyalı Abdullah Atf Efendi, Akademik Sayfalar, 28 Kasım 2012, Cilt: 12 Sayı: 30,

Beyanülhak

Ferid Uğur, "Muallim Mehmet Arif Bey", Konya, II. Kanun 1942, sayı: 39, s.63-64; Konya'nın Sesi, 24-25 Haziran 1978

Konya

Konya'nın Sesi, 13 Eylül 1978

M. Zeki, Selçuk, 15 Temmuz 1934

M.S. Onat, "Muallim M. Arif ve Muallim M. Ferid'e Dair Bir Kaç Söz" Konya, Mart 1942, sayı: 41, s.63-64

Mahmud Sural, Yeni Konya 4, 11 Ekim 1975

Mehmet Ali Uz, Konya Alimleri ve Velileri, Konya 2013, (s.440-41)

Meşrik-i İrfan

Veli Sabri Uyar, Hattatlar, Konya, sy.93-94, s.1

www.dunyabizim.com/?a Type=haber&ArticleID=7841

www.varide.net/251/index.php / kueltuersanat/2837-kamil-muerid-nasl-bulunur-vasf-nelerdir

Yardımcı, Saime, Konya'da Asırlık Bir Çınar, 2011.